

Mustafa Muğlalı (1882-1951)

1882 yılında Muğla'da doğmuştur. Babası İsfendiyaroğullarından Ömer Bey'dir. Makbule Hanım ile evlenmiş ve iki kız çocuğu olmuştur. 1912 Balkan, 1.Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı'nda bulunmuş, başarılarından dolayı 18 Eylül 1916'da Harp Madalyası, 19 Eylül 1917'de Alman İmparatoru tarafından İkinci Sınıf Demir Salıp Nişanı, 12 Ağustos 1922'de Muharebe Gümüş İmtiyaz Madalyası, İstiklal Madalyası ve Takdirname ile ödüllendirilmiş olan Türk ordusunun önemli subaylarından. Mustafa Muğlalı; Milli Mücadele'de istihbarî anlamda Mustafa Kemal Paşa ile birlikte çalıştığı gibi, Cumhuriyet'in kuruluşunda da katkıları ile kurucu asker kanadı içinde yer almıştır. Mustafa Bey, sonrasında çıkan Menemen Olayı ile Doğu'da devlete karşı çıkan isyanlarda da gösterdiği yararlık veya sertlikle tanınmış en önemli subaylarından birisidir.

13 Mart 1898 tarihinde girdiği Harp Okulundan 2 Ocak 1901'de teğmen olarak mezun olmuş, daha sonra Harp Akademisine girmiş ve 1902'de üsteğmen, 4 Ocak 1904'de mümtaz yüzbaşı olarak mezun olmuştur. 20 Şubat 1904'te 3.ncü Ordu 32.nci Redif Tümeni kurmay mülhacı, daha sonra ise 19 Temmuz 1904'de Priştine'de 29.ncu Tümen kurmaylığında, 1905- 1909 arasında da Manastır Askeri İdadisi'nden ve 1909-1912 arasında da 2 nci Ordu 13.ncü Alay 2.nci Tabur'unda yüzbaşı olarak görevini gerçekleştirmiştir. Mustafa Muğlalı, 25 Mayıs 1912'de Garp Ordusunda, 14 Nisan 1913 tarihine kadar 6.ncı Kolordu 16.ncı Tümen kurmaylığına atanarak Balkan Savaşlarında, Harekat ve İstihbarat Şubesi Müdürlüğü yapmıştır.

1914 yılında binbaşı olan ve kurmaylığı 14 Eylül 1915 tarihinde onaylanan Mustafa Bey; I. Dünya Savaşı yıllarında, 1914'de Harbiye Nezareti Personel Başkanlığında Piyade kısmında ve Başkomutanlık Genel Menzil Müfettişliğinde bulunmuş, 15 Eylül 1915'de yarıbaylığa yükseldikten sonra da 1918'e kadar Adana Bölge Komutanlığı Kurmay Başkanlığı ve 10.ncu Kolordu Kurmay Başkanlığı'na atanmıştır. Savaşın son yıllarında 12 Ağustos 1917'de 12.nci Kolordu Kurmay Başkanı, 3 Mayıs 1918'de de 44.ncü Tümen Komutanı olan Mustafa Muğlalı, ülkenin işgal edilmesiyle kendisi için farklı bir aşamaya geçecektir.

8 Ocak 1919'da Harbiye Nezareti Personel İşleri Dairesi Başkan Yardımcılığı, 11 Kasım 1919'da da Askerî Temyiz Mahkemesi Üyesi olarak atandıktan sonra işgallere karşı örgütlenme sürecinde Kuvâ-yı Milliye'ye katılmış, İslahiye'de bir Ermeni isyanını bastırması ve özellikle İstanbul'da istihbarî anlamda önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Savaşın yenilgiyle biteceğinin anlaşılması üzerine yaşanacakların farkında olanlardan İttihatçı bilinen Kara Kemal ve Kurmay Albay Kara Vasıf Bey'in adlarına atfen Kasım 1919'da oluşturulan "Karakol Cemiyeti", ülkede işgallere karşı direnişi örgütlenme konusunda, önemli işlev görmeye başlamıştı. Kurmay Yarıbay Mustafa Muğlalı Bey de, Karakol Cemiyetine katılmış ve Karakol'un Üsküdar Şube Başkanı olmuştur. Özellikle oluşturduğu "menzil hattı" ile Anadolu'ya güvenli bir şekilde asker, malzeme, silah ve cephane gönderilmesi noktasında Beyazıt, Fatih ve Aksaray bölgesinde, cemiyette etkin bir rol oynamaya başlamıştır.

1920 yılının ortalarında, Karakol Cemiyeti'nin başında bulunan Hüsamettin Ertürk Bey'in yakalanması sonrasında, eşinin elindeki Karakol Cemiyeti mührünün teslim edilmesiyle, Karakol Cemiyetinin başına Mustafa Bey geçmiştir.

Karakol Cemiyetinin ikinci dönemi sayılan 23 Nisan 1920 sonrası dönemde Mustafa Bey; Erkan-ı Harp Kaymakamı olarak "Zabitan Grubu" olarak hareket eden örgütün başına getirilmişti. Bu konuda bir başka bilgiye göre, Kaymakam Mustafa Muğlalı, Bekirağa Bölüğü'nde tutuklu bulunan Kara Vasıf'tan cemiyet mührünü ve şifre anahtarını almış ve Karakol teşkilatını Zabitan Grubu adıyla tekrar canlandırmıştı.

Mustafa Bey başkanlığındaki Zabitan Grubu; teşkilatlanmayı genişletmiş ve üyeleri de, fikirleri ve görüşleriyle birlikte üst makama arz edilerek faaliyete geçmişti. 1920'nin Eylül ayında kurulmuş olan ve Ekim ayında da faaliyete geçen Zabitan Grubu; Mustafa Bey'in grup amirliği sırasında önemli çalışmalar yapmıştır.

30 Mart 1921 tarihli Samsun'da bulunan Süvari Kaymakamı Hüsamettin Bey'e gönderilen yazıya göre, Kaymakam Mustafa Bey'in başında bulunduğu eski Karakol teşkilatının çalışmaları olarak, Anadolu ve İstanbul arasında subay sevki, mühimmat ve teçhizat nakli gösterilmiştir. Zabitan Grubu'nun muhtıralarına göre örneğin 1920 yılının son aylarında Anadolu'ya 1500, 1921 yılında da 500'e yakın subay sevki gerçekleştirilmişti. Yine belgelere göre Mustafa Bey'in "Ararat" vapuruyla İnebolu'ya gönderdiği sevkiyat içinde de, dört top ile bir adet projektör, farklı türlerdeki dürbünler ve yaklaşık yüz yetmiş parça eşya bulunmaktaydı.

Mustafa Muğlalı Bey'in başkanlığındaki Zabitan Grubu, istihbarat konusunda da önemli işlev görmüş, özellikle de Yunan ordusunun sevkiyatı ile ilgili çok önemli bilgiler içeren raporlar göndererek, hem Mustafa Kemal Paşa'nın hem de Müdafaa-i Milliye Vekâleti'nin takdirlerini kazanmıştır. Artık eski Karakol Cemiyeti, "*Zabitan Grubu*" veya "Mustafa Bey Grubu" adıyla da anılmaya başlanmıştır.

Bu süreçte Mustafa Bey'in aynı zamanda bir başka örgüt olan Yavuz Grubu'nun da başında olduğu bilinmektedir. Şubat 1921'de kurulduğu bilinen Yavuz Grubu da, Karakol Cemiyetinin devamı olarak görülmüş ve mühür olarak da Yavuz Sultan Selim'in resmini kullanarak özellikle istihbarat toplamakla uğraşmıştı.

Bu grup; Ankara'daki milli hükümete istihbarat sağladığı gibi askeri ambarlardan baskınlarla silah ve cephane ele geçirerek, Karadeniz limanlarına sevk etmiş ve bu anlamda dönemin önemli kişilerinden Hüsamettin Ertürk'ün cümlesiyle "*hayati sayılacak hizmetler*" vermişti. Yine o tarihte rütbesi Erkân-ı Harp Kaymakamı olan Mustafa Bey de; bu grubun başkanlığını "*büyük bir muvaffakiyetle başarmıştır*" Yine Zabitan ve Yavuz Grupları'nda çalışmış olan Hüsnü Himmetoğlu'nun belirttiğine göre bu grupların "*çok kıymetli ve vatanperver lideri olan*" Kurmay Yarbay Mustafa Bey, "*İstanbul'da kendini çok sevdirmiş ve başarılı hizmetleriyle tanınmıştır*"

Tüm bu girişimler, her ne kadar Anadolu'ya asker, silah ve cephane taşınmasında büyük hizmetlerde bulunmuşsa da Ankara kendi bilgisi dışında oluşmuş bu gruplara tereddütle bakmaktaydı. Nitekim özellikle bir İngiliz casusu olan Hintli Mustafa Sagir'in,, Muğlalı Mustafa Bey'in güven duyması sonrasında Anadolu'ya geçebilmesi sıkıntılar yaratmıştır. Hüsamettin Ertürk; kendisinin Mustafa Bey'i uyarması ile durumun düzeltildiğini belirtmişti. Yavuz Grubu'nun bu istihbarat görevi, daha sonra Felah Grubu'na verilmişti.

Buna karşılık Muğlalı Mustafa Bey'in İstanbul'daki bu önemli faaliyetleri, işgal kuvvetlerinin dikkatinden kaçmamış ve yakalanması için 15 Eylül 1921 tarihli bir yazıyla İstanbul'da arandığı bilgisi verilmiştir. İngiliz takibine uğrayan Zabitan ve Yavuz Grubu Amiri Kaymakam Mustafa Bey; gizlenerek kurtulmuş ve sonrasında da 1921 yılı Eylül içinde Anadolu'ya geçmiştir.

Bunun yanında 2 Kasım 1921 tarihli bir muhtıradan anlaşıldığı üzere, Zabitan Grubu'nun faaliyetlerini borç para alarak zorlukla yürüttüğü anlaşılmaktadır. Üst makamlarla grup arasında yaşanan sıkıntılardan da dolayı Zabitan Grubu'nun faaliyetleri durma noktasına gelmiştir.

18 Şubat 1922'de Doğu Cephesi Komutanlığı emrine atanan Mustafa Bey; 1 Mart 1922'de Kurmay Albay olmuş ardından sırasıyla 28 Mart 1922'de Doğu Cephesi'nde 13.ncü Tümen Komutanı, 3 Mayıs 1922'de 10.ncu Tümen Komutanı, 23 Eylül 1923'te 8.nci Tümen Komutanı, kısa süre Samsun Bölge Komutanı, 15 Aralık 1924'te 11.nci Tümen Komutanı ve 14 Şubat 1926'da 41.nci Tümen Komutanı görevlerini yaptıktan sonra 30 Ağustos 1927'de Tümgeneral olmuştur.

Albay Mustafa Muğlalı; Şeyh Sait İsyanı sonrası, bölgede özellikle Koçuşağı aşiretinin vergi vermemesi ve diğer aşiretleri rahatsız eden tutumları sonucunda, devlete karşı ayaklanması nedeniyle, devletin 19 Eylül 1926 tarihinde bir "tedip" hareketi için Elâziğ ve Havalisi Komutanı olarak, harekâtın icrası ile görevlendirilmiştir. Mustafa Bey; bu süreçte bu aşiretlerin yarattığı asayiş sorunun çözme konusunda "Dersim" bölgesinde de faaliyetlerde bulunmuştu. Sonuçta, devletin bölgede halkı da sıkıntıya sokan bu aşiretlerin isyancı tutumlarına son vermesi için geniş kapsamlı kuvvet oluşturulmuş ve Ekim 1926 itibarıyla bu aşiretlerin teslim olması sağlanmıştır. Ancak aşiretler söz vermelerine rağmen yeniden silahlı bir isyana başladığından, bu kez yine Mustafa Bey komutasındaki kuvvetler, bu kez uçakların da katıldığı daha sert bir hareketle, bölgedeki güvenliği sağlamışlardır.

Şeyh Sait İsyanı sonrasında kaçanların sığındığı, Bicar bölgesinde de bir yıl sonra da çevre halkının da desteği ile bir isyan çıkmış, isyancıların araziye de iyi bilmeleri nedeniyle 5. Seyyar Jandarma Alayı'na saldırılmış, subay ve erlerinden çok sayıda şehit verilmişti. Bu nedenle devletin bu durumu kontrol altına alabilmesi için iş yine 3. Ordu Müfettişliğine düşmüştü. Elâziğ ve Havalisi Komutanı Albay Mustafa Bey; Haziran 1927' de tekrar bölgeye gönderilmişti.

Muğlalı Mustafa Bey bu süreçte Ağustos 1927'de Tümgeneral olduktan sonra; bölgede araştırmaları sonrası, isyancıları durdurmak için gerekli tedbirleri almaya başlamıştı. Nihayet 1927 yılı Ekim ayında 20'ye yakın isyancı reisinin bölgede toplanması üzerine, bir askeri hareket başlamış ve harekâtın sevk ve idaresiyle Mustafa Paşa görevlendirilmişti. Muğlalı Mustafa Paşa'nın Elâziğ'dan Lice'ye gelerek harekâtın başına geçmesi sonrası, tek hedefin isyancılar olduğu vurgulanarak, bölgede büyük bir arama işine girilmişti. Mustafa Paşa komutasındaki kuvvetler, sert bir şekilde isyancılara karşılık vermişler ve 3 Kasım 1927'de harekâta katılan taburlar, Hani'de harekâtı sona erdirmişlerdi. Bu aşamada da Mustafa Paşa, 20 Ekim 1927'de 3. Ordu Müfettişliğine Kurmay Başkanı olarak atanmıştır.

Bu görevi sonrası, 27 Ağustos 1928'de Genelkurmay 2.nci Başkan Yardımcısı ve 14 Aralık 1929'da 57. Tümen Komutanı olan Mustafa Paşa, bu görevine atandıktan bir yıl sonra 23 Aralık 1930'da Menemen'de başlayan ve Asteğmen Kubilay ile Bekçi Hasan ve Bekçi Şevki'nin şehit edildiği irticai ayaklanma sonrası kurulan Divan-ı Harpte mahkeme başkanlığı yapmış, isyanda rolü olanların yargılanmasında bulunmuş ve suçlu bulunan failleri idam dahil çeşitli cezalara çarptırmıştır.

Genç Türkiye Cumhuriyeti için, üzücü ve bir o kadar da moral bozucu olan bu ayaklanmada Mustafa Paşa başkanlığındaki mahkemede, toplam 105 kişi yargılanmış ve 37 kişi hakkında idam kararı verilmiştir. İdam kararlarının 6'sı 65 yaş üstü oldukları için 24 yıl hapis cezasına, 2 kişinin cezası da TBMM Adliye Encümeni tarafından 2 yıl hapse çevrilmiştir. Mahkeme sürecinde bir kişinin de hayatını kaybetmesinden dolayı geriye kalan 28 kişinin idam cezası, infaz edilmiştir. Geri kalan 68 kişi ise değişik hapis cezalarına çarptırılmıştır. Böylelikle bir tarikat üyelerinin, devletin

görevlilerini öldürmek suretiyle gerçekleştirdikleri bu irticai ayaklanma, devletin olaya el koyması ile hukuki yollarla sonuçlandırılmıştı.

Muğlalı Mustafa Paşa; askerî mahkeme başkanlığı sonrasında 26 Şubat 1931'de 1. Kolordu Komutan Vekilliği yaptıktan sonra, 30 Ağustos 1931'de Korgeneral rütbesine yükselmiş ve ardından da 17 Eylül 1931'de 1.nci Kolordu Komutanlığına atanmıştı. Uzun yıllar bu görevde bulunan Mustafa Paşa, 28 Ağustos 1939'da İstanbul Komutanı, sonra da 14 Mart 1940'da 10.ncu Kolordu Komutanı olarak atanmış ve 1942 Ağustos'unda Orgeneralliğe yükselen iki Korgeneral'den biri olarak aynı zamanda Yüksek Askerî Şûra Üyesi olarak seçilmişti.

Bir yıl sonra 15 Şubat 1943 tarihinde, Şark Cephesinde Diyarbakır 3. Ordu Komutanlığına atanmış, 1945'te de tekrar Yüksek Askerî Şûra üyeliğine yükseltilmiş olan Mustafa Paşa, 1947 yılı Temmuz ayında son kez Askerî Şûra'ya katıldıktan sonra, 14 Temmuz 1947 tarihinde yaş haddinden emekliye ayrılmıştır.

Mustafa Paşa; Anadolu'da Şark Cephesinde Kolordu Kumandanlığı yapmış ve sonrasında Ordu Müfettişliğine yükselmiş, 3.Ordu Müfettişi olarak da doğu sınırlarında görevine devam etmiştir.

Mustafa Paşa; Diyarbakır 3. Ordu Komutanlığında 1943'de yaşadığı bir olay nedeniyle, daha sonra Türkiye'nin çok partili hayatının yarattığı ayrışma ortamında, siyaseten bir tartışma ortamında kalmıştır. Bu olay, siyasal tarihimizde "33 Kurşun" veya "Van-Özalp Olayı" adıyla bilinen ve 1943'te Van'ın Özalp ilçesinde "sınır kaçakçılığı" yaptığı düşünülen 33 köylünün, Kutur Deresi yatağı bölgesinde öldürülmesiydi.

Olay, 2. Dünya Savaşı yıllarında, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin etkili olduğu İran sınırı içinde bir bağımsız Kürt devletinin kurulmaya çalışıldığı bir süreçte gerçekleşmişti. Bölge, güvenlik sıkıntılarının fazla olduğu, Türk sınırının her iki taraftan da geçilerek yapılan kaçakçılığın arttığı, bu nedenle de kaçak geçişlerine doğrudan ateşle karşılık verilme emrinin olduğu bir dönemden geçmekteydi.

Hamidiye Alaylarından itibaren başlayıp gelen, devletin bölgede sınır güvenliğini aşiretlerle sağlamak zorunda kaldığı 1943 Temmuz ayında 15 kişilik bir grup, bu kez İran sınırını geçip, Milan aşiretinden Mehmedi Misto adlı aşiret reisine ait hayvanları kaçırıp sınırdan geçirmiş ve Türkiye'ye getirmişti.

Türk devletiyle arasının iyi olduğu da iddia edilen Misto'nun durumu bildirdiği Özalp kaymakamının işi ağırdan alması üzerine, İran'daki aşiret reisi Misto 20 Temmuz 1943'te, Türk sınırını 30-40 kişilik kalabalık ve silahlı bir grupla izinsiz geçmiş ve bu gelişmelere karşılık olarak Özalp bölgesindeki halka ait olan irili ufaklı 800 baş hayvanı kaçırarak, sınırdan geri götürmüştü. Etin fiyatının savaş nedeniyle fazla olması ve bölgedeki halkın bu eşkıyalık, çapulculuk girişimlerinden duyduğu rahatsızlıklar işleri iyice büyümüştü. Çünkü o dönem eşkıyalık yapanlar, Türkiye'den büyük ve küçükbaş hayvanları çalarak savaş yıllarında Sovyet Rusların kontrolünde olan İran'da satmaktaydı.

Bu noktada Rus casusluğunun da işine karışmış olması üzerine, yapılan ihbar ile 40 kişilik bir grup tutuklanır ve Özalp Sulh Ceza Mahkemesi sadece 5 kişiyi cezalandırarak işi kapatmaya çalışır.

Olay üzerine bölgede komutan tarafından asker ve silahlandırılmış köylüler ile takibat yapılmış ve çıkan çatışmada 1 er ve 8 sivil hayatını kaybetmişti.

Devletin egemenliğine de aykırı olan bu ölümlü olay, resmî belgelerde Rus askerlerinin sınırı ihlal ettiği ve bu kaçırma işine bölgedeki aşiretlerden de yardım ve yataklık edildiği bilgisi ile birleşince iş, bölgeden sorumlu Mustafa Muğlalı Paşa ile paylaşılmıştı. Bir iddiaya göre bölgede bu kaçakçılıktan gelir elde eden bazı bürokratların, Mustafa Paşa'nın

vatani duygularını kullanarak bazı gerçekleri saklamak için, bu eşkıyaların bölgeye Rus askerlerinin girişini de sağladıklarını belirtmişlerdi.

Bunun üzerine “Nirahur, Miranengiz ve Harapsonik köyleri ve çevresindeki eşkıyaları, onlarla iş birliği yapan, casusluk, kılavuzluk ve yataklık eden” 33 kişi o dönemde yürürlükte olan Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu’nun 18. Maddesi gereğince nezaret altına alınarak yakalanmışlardı.

Bazı iddialara göre bu tutuklanan 33 kişi, 6 gün sonra süvari müfrezesi tarafından aldıkları emir gereğince kursuna dizilmiş, bazı iddialara göre ise tutuklananların bölgedeki kaçakçıların geçiş yollarını göstermeleri sırasında, İran sınırından kaçmak istemeleri üzerine iki ateş arasında kalmaları nedeniyle, hayatlarını kaybetmişlerdi. Daha sonra bu sayının 32 kişi olduğu ortaya çıkmıştı.

Bu olaydan kurtulmuş birinin, İran’a kaçıp daha sonra kardeşine gönderdiği telgrafta, olayları farklı bir şekilde anlatması üzerine, bu konuda bir tahkikat da yapılmıştı. Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak’ın Mustafa Paşa’nın o gün “memleketin yüksek menfaati” için gerekli tedbirleri aldığı düşüncesi haklı bulunmuş ve olay mahkemeye yansımamıştır.

Bu olay sonrasında bölgede, kaçakçılık ve çapulculuk gibi hukuk dışı olayların ortadan kalktığı, halkın rahatsızlıklarının gittiği bildirilmiştir. Hatta bölge halkının da Valiliğe, Jandarma komutanlığına bölgede huzurun sağlanmasından dolayı teşekkür yazıları da yazılmıştı. Daha da önemlisi Mustafa Paşa’ya İnönü tarafından takdir ve teşekkür belgeleri verilmiş İnönü’nün bölgedeki gezilerinde de yanında bulunarak verilen değer gösterilmişti.

Bu konu ile ilgili belge ve bilgiler basına yansımadığı için olayın ayrıntılarının DP’li milletvekillerinin katılımıyla hazırlanan tahkikat raporlarından öğrenildiğini belirtmemiz gerekiyor.

Van Özalp Olayı, aradan 5 yıl geçtikten sonra çok partili hayatın siyasi çekişmesinde, halkın desteğini alma amacıyla Demokrat Parti tarafından gündeme getirilmiş ve uzun yıllar sürececek bir tartışma ve istismar konusu olmuştur.

Bu siyasi ayrışma noktasında CHP’nin karşısında yer alan DP’nin Van Özalp’de 1943’de gerçekleşen bu olayı daha sonra gündeme getirmesinde, Mustafa Paşa üzerinden İsmet İnönü’yü, CHP’nin tek parti yönetimini Doğu bölgesinde siyaseten zora sokma ve oy kazanma çabaları etkili olmuştur. Mustafa Paşa da işin içine siyasetin girdiğinin farkına varmış ve bu süreçte 1949 yılında gazetelerde CHP’ye üye olduğu haberleri çıkmıştı.

Bu olayla ilgili ilk girişim, 3 Aralık 1948 tarihinde, DP Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik tarafından Meclis gündemine getirilmişti. Çevik, 32 vatandaşın “Özalp Kaymakamı ve Jandarma Komutanı tarafından, mahkeme kararı olmadan, kütle halinde kursuna dizilmiş oldukları” iddiasını dile getirmiş ve durumu soru olarak Başbakan’a sormuştur. Verilen yanıtta ise olayın askeriye ile ilgili olduğu için adli olarak araştırma açıldığı ve gerekenin yapılması için elden ne gelirse yapılacağı vurgulanmıştı.

Başlangıçta hiç isim anılmamış ancak 1949 yılında seçim öncesinde bu konuda tekrar, bu kez DP Kayseri Milletvekili Fikri Apaydın tarafından görüşülmesi için dilekçe verilmiş ve öncekinden farklı olarak mecliste tartışılmıştır. Konu; seçim öncesi CHP’nin tek parti döneminden kaynaklı siyaseten bir baskı oluşturarak Mustafa Paşa üzerinden CHP’yi yıpratma aracı olarak kullanılmıştı. DP gazetesi sayılan *Zafer* gazetesi boy boy mahkeme sürecini okuyucularına yansıtmıştı.

Nitekim bu siyasi çekişme sürecinde Mustafa Muğlalı’nın, 1 Ağustos 1949 tarihinde gazetelerde CHP’ye üye olduğu

haberleri de çıkmıştı. Meclisteki görüşmeler sonucunda Fikri Apaydın'ın verdiği dilekçe, oylama sonucunda kabul edilmiş ve 1943 yılındaki Van Özalp olayı, ancak 1949 Ocak ayında mecliste soruşturma sürecine girmiştir.

Mustafa Muğlalı; Milli Savunma Bakanlığı tarafından yapılan tahkikat sonunda, Eylül 1949'dan itibaren tutuklu olarak yargılanmıştır. Genelkurmay Askeri Mahkemesi'nin görevsizlik kararıyla, 2 ay sonra serbest kalan Mustafa Muğlalı, Yüksek Askeri Mahkemesi'nde davaya yeniden bakılması kararı sonrası tekrar tutuklanmıştır. Mahkeme sürecinde olayın kendi emri ile gerçekleştiğini, memleket menfaatleri için böyle bir emir verdiğini ve "Ben emir verdim, memur ve subayların bir suçu yoktur" cümleleriyle eğer bir suç varsa sorumluluğun kendisinde olduğunu, alt derecedeki 4 subayın ise sorumlu olmayacağını belirtmiş ve onlar hakkında davanın durdurulmasını istemiştir.

Mustafa Muğlalı, bu zor günlerinde avukat tutmak için Vehbi Koç'tan yardım istemiştir. Koç bu olayı "Mustafa Muğlalı Paşa hapisteydi. Bana bir mektup yazdı. Yargılanmam sürüyor. Avukat tutacak param yok. Bunu senden borç istiyorum. Emekli maaşımdan ödeyeceğim diye yazdı. Koskoca ordu komutanının avukat tutacak parası yoktu. Böyle bir namuslu askerdi. Beraat bekliyordu. Göremeden hapishanede öldü. Helal olsun" diye anlatmıştı.

6 ay devam eden mahkeme süreci sonunda, 2 Mart 1950'de herkes beraat etmiş sadece Muğlalı, askerî mahkemece Türk Ceza Kanunu'nun 450'nci maddesinin 5'inci fıkrası gereğince idama mahkûm edilmiş, yaşının 65'ten büyük olması ve hafifletici nedenlerden dolayı da cezası üçte bir oranında düşürülerek, 20 yıl hapse çevrilmiştir. Bu mahkeme sürecinde Muğlalı'yı avukat olarak DP milletvekili de olan Hamit Şevket İnce yapmış ve sonuçta olayda adı geçen tüm kişiler beraat etmişken sadece Mustafa Muğlalı suçu üstlendiği için hüküm giymiş ve ordudan da uzaklaştırılmıştı.

Bu süreçte 1950'de iktidara gelen DP'nin Eskişehir milletvekili İsmail Hakkı Çevik, tekrar bu konuyu meclise getirmiş ve yine konu üzerine gidilmiştir. Mustafa Muğlalı, hapis cezasını çektiği sırada, Temmuz 1950 yılında mecliste af görüşmeleri yapılırken bir dilekçe ile af talebinde de bulunmuştur.

Bu süreçte Muğlalı'nın yapılan muayenesinde, "yaşlılık bunaması" teşhisi rapor edilmiş ve Askerî Yargıtayda haksız tahrik sebebiyle ve cezai ehliyete sahip olmadığı için kararı esastan bozulmuştur.

Bu bekleme süresinde, Meclisin çıkardığı aftan da yararlanamayan Mustafa Muğlalı, hasta olduğu gerekçesiyle bir ara hastaneye yatırılmıştır. Muğlalı'nın hastalığı ile ilgili tartışmalara küçük kızı Neşe Özkan Aslaer katılmış ve "babasının yatağında hareket bile edemediğini, tek bir kelime söyleyemediğini, babasının karanlık bir geçmişe sahip olmadığını, evinin kira olduğunu, kendi evine sahip olmadığını ve bu olayın politik amaçlı olduğunu" belirtmişti.

Ancak DP Diyarbakır Milletvekili Mustafa Ekinci'nin, Mecliste konuyu tekrar gündeme getirip "eğer deliye tımarhaneye, aciz ise Darülaceze'ye sağlamsa hapishaneye gönderilmesi gerektiğini" söylemesi sonrası hapishaneye yeniden gönderilmiştir.

10 Ağustos 1950 tarihinde yeniden mahkemesine başlanan Mustafa Muğlalı, savcının da bozulma kararına uyulmasını istemesine rağmen, mahkeme devam ederken, 11 Aralık 1951 tarihinde hapishanede iken rahatsızlanmış ve kaldırıldığı Ankara Gülhane Askerî Hastanesinde hayatını kaybetmiştir. Muğlalı, Edirnekapı Şehitliğine defnedilmiştir.

Mustafa Muğlalı'nın ölümü sonrasında, DP'li İsmail Hakkı Çevik tarafından 1950 yılında sorumluların cezalandırılmasıyla ilgili verdiği önergesi de Çevik'in ölmesiyle sonuçsuz kalmıştı. Konu, artık siyasi bir mücadele haline gelmişti. Bu olaydan 5 yıl sonra, 1955 6-7 Eylül olayları nedeniyle DP'nin suçlandığı bir süreçte; 1956 yılında bu kez DP'li Fikri Apaydın tarafından konu, tekrar gündeme getirilmiş ve CHP ile DP arasında bir siyasi çatışma konusu olarak devam

ettirilmişti.

Hatta olay hakkında oldukça fazla direten DP'lilerce 1956 yılında yapılan Meclis oturumunda iş, Mustafa Muğlalı'nın Af Kanunu ile affedilip affedilmemiş olmasına getirilip uzun tartışmalara da neden olmuştur. Bu konuda yeni bir tahkikat girişimi 1958 yılında da devam etmiş, DP Trabzon milletvekili Sabri Dilek tarafından içine İsmet İnönü'yü de katarak hazırlanan tahkikat raporlarına ve raporların DP'nin yayın organı olarak bilinen Zafer gazetesinde manşetlerde kamuoyuna yansımaya rağmen süreç, bir türlü sonuçlandırılmamıştır. DP'li vekillerin Muğlalı'nın ailesine gidip, "başka kimin sorumlu olduğunu" sordukları bu süreçte, zaman aşımı da dahil bazı yasalardan kaynaklı olarak hukuken konu kapanmıştır.

Mahkeme sürecinde iken 1950 yılında Ahmed Arif'in *Otuz üç Kurşun* başlıklı bir şiirine de konu olan bu olayın olduğu dönemde, Van'da telgraf şifrelemelerinde önemli bir noktada olan bir kişi, Meclis Tahkikat Komisyonuna çağırılmıştır. Ancak bu kişi görevinin gizli olması nedeniyle bilgi vermemiş, daha sonra kendisiyle görüşen bir araştırmacıya Muğlalı için "yazık oldu" demiştir. Mustafa Muğlalı; devletin kuruluşunda katkısı olan ve devlete karşı çıkan isyanlarda devletin yanında yer alması noktasında hafızalara kazınmış olmasına rağmen, adı devletin başına gelenlerin siyasi tutumuna göre, siyaseten kullanılan, istismar edilen bir kişi olmuştur.

Bu konuda daha sonraki önemli gelişme ise Mustafa Muğlalı'nın Edirnekapi Şehitliğindeki mezarının, doğuda terörün yoğunlaştığı 1988 yılında törenle Devlet mezarlığına taşınması olmuştur.

Mustafa Muğlalı Paşa'nın başına gelenler devlette farklı psikolojilere de neden olmuştur. Olay 1960 darbesinin nedenleri arasında sayıldığı gibi, 12 Eylül darbesi sonrasında Cumhurbaşkanı olan Kenan Evren, "Muğlalı psikoza" olarak nitelediği bu sürecin devletin güvenlik kurumlarında "Ben de Muğlalı olmayayım" diye görevlerin aksamasına neden olduğunu belirtmişti. Aynı şekilde Süleyman Demirel'in de terörün yoğun olduğu 1990'lı yıllarda yetkililerin "Muğlalı Paşa olmak istemiyorlar" cümlesiyle bu konudaki sıkıntıları dile getirmişti.

Bunun sonucunda sıkıntıların yaratacağı ortamın farkında olunarak önce 1988 yılında, Mustafa Muğlalı'nın Edirnekapi Şehitliğinde bulunan mezarı, törenle [Devlet Mezarlığına](#) nakledilmiş ardından da 1997 yılında itibarı iade edilmişti. Son noktada da 1998'de [Harp Akademileri Komutanlığının](#) bahçesinde Kahramanlar Geçidi'nde büstü dikilmişti. Bu konu belli dönemlerde yine aynı şekilde gündeme gelmiş, olayın yaşandığı Van Özalp'deki [Kara Kuvvetleri Komutanlığı](#) 6. Hudut Alayına bağlı, 2. Tabur Komutanlığı'na 6 Mayıs 2004'te "Orgeneral Mustafa Muğlalı Kışlası" adı verilmişti.

Konu; daha sonra 2009'da TBMM görüşmeleri sonrasında yine gündeme gelmiş önce, Van Özalp'de hayatını kaybedenlerin torunlarının tepkisini sonra da bölge halkının tepkilerini çekmişti. Mart 2011'de "Orgeneral Mustafa Muğlalı Kışlası" adı "Şehit Astsubay Erkan Durukan Kışlası" olarak değiştirildi.

Mehmet Emin ELMACI

KAYNAKÇA

HİMMETOĞLU, Hüsnü, **Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları**, Cilt 1, Ülkü Matbaası, İstanbul 1975.

KOCAHANOĞLU, Osman Selim, **Divan-ı Harp Zabıtlarına Göre Menemen ve Kubilay Olayı**, Temel Yayınları, 2013

KURTOĞLU, İsmail, **Menemen Olayı**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2000.

NERGİZ, Bilal, "1945-1960 Arası Yerel Seçimlerde Doğu Ve Güneydoğu Anadolu'da CHP-DP Mücadelesi", **Sosyal Bilimler Akademi Dergisi**, Yıl 2020, Cilt: 3 Sayı: 2, ss.104 - 123,

ÖZGEN, Neşe, **Van-Özalp ve 33 Kurşun Olayı**, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul 2011.

SELEK, Sabahattin; İsmet İnönü, Bilgi Yayınları, Ankara 2009.

Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1972.

TÜRKEŞ, Ünal, **Atatürk'ün Etrafındaki Muğlalılar**, Devrim Matbaası, Muğla ty.

UYANIKER, Ferhat, **Milli Mücadele'de Kara Vâsıf Bey ve Karakol Cemiyeti**, Paradigma Akademi, İstanbul 2022.

UZMAN, Nasrullah; "Menemen Olayı" **ATAM Atatürk Ansiklopedisi**, Erişim Tarihi:07.06.2024

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mustafa-muglali-1882-1951/?pdf=7303> adresinden erişilmiştir